
“La repartidora”. El cas de Vilamacolum

Per MARCIANO CÁRDABA*

* Doctor en Història per la UdG.

Durant l'estiu i bona part de la tardor de 1936, quan a la ruralia gironina sentien dir de *la repartidora*, o en feien referència, estaven parlant d'un procés generalitzat a la regió: el repartiment de la terra de conreu entre els pagesos. Amb algunes limitacions, però, entre les que cal destacar dues: la capacitat de conreu familiar –que implicava no fer servir mà d'obra assalariada– i una superfície màxima de terra, que, en el cas d'aquest municipi empordanès, establiren en 45 vessanes (10 hectàrees), algunes més que les assignades al poble del costat, Sant Pere Pescador. Les closes de Vilamacolum, que es coneixen per la novel·la de Maria Àngels Anglada, introduïen alguna diferència en el paisatge agrari i en la capacitat de conreu que, potser, tingueren en compte.

L'ESTRUCTURA SOCIAL I EL VOT POPULAR

Pel que fa a l'estructura social d'aquest petit municipi de l'Alt Empordà, la documentació de les tres primeres dècades del segle XX reflecteix el típic poble gironí, on, indefectiblement, les llistes de les autoritats locals i les dels majors contribuents coincideixen en un elevat percentatge, tant abans com durant la dictadura de Primo de Rivera, força sovint amb l'ajut del governador civil.

L'any 1930, Vilamacolum tenia 445 habitants de fet, 492 de dret i 99 llars, gairebé totes dedicades a l'agricultura. L'any 1936, el padró de la població recull 102 caps de casa, dels quals 88 són llauradors, 4 paletes, 2 fusters, 2 comerciants i 1 per a cadascun dels oficis següents: barber, flequer, ferrer, mestra, pastor i capellà; 6 vídues sense fills en edat de treballar consten com a *su sexo*.⁽¹⁾ L'any 1930 la distribució dels conreus en hectàrees era la següent: 113,94 de blat, 75,01 de civada, 40,24 de vinya, 35,65 de fava, 27,99 d'ordi, 24,71 d'olivar, 13,56 de civada i farratge, 7,87 de veça, 1,09 de ceba i 0,22 de cigró, a les que haurien d'afegir les 14,65 de guaret. Tot plegat, unes 355 hectàrees,⁽²⁾ tot i que també estan documentats petits conreus de blat de moro i de remolatxa.

1. Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà (ACAE), Fons Municipal de Vilamacolum (FMV), *Padró de població 1936*, sig. top. 217.

2. ACAE, FMV, sig. top. 247.

La llista més exhaustiva d'animals és de 1936 i compren 156 bovins, 181 cavallins, 57 mulars, 2.200 porcons, 300 llanars, 2.380 gallines i pollastres, 456 conills, 175 oques i ànecs i algunes desenes de coloms.

La documentació municipal no ha deixat cap rastre de la Sociedad de Socorros San Ferreol, constituïda l'any 1890 a Vilamacolum, i el sindicalisme agrari passà de llarg durant les tres primeres dècades del segle XX. El gener de 1931 és quan, amb la constitució del Centre Republicà,⁽³⁾ tenim constància de la primera organització social del poble que seguí a la mútua de 1890, una conseqüència directa de la primera assemblea comarcal de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà –els hereus dels federals, que acabarien a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)–, que havia tingut lloc a Figueres el 8 de desembre de 1930.

Amb les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, que portarien la segona república espanyola, assistim al relleu del poder local. Josep Estany, Josep Mauné, Miquel Dalmau, Esteve Torracabota, Delfí Saguer, Josep Parnau i Esteve Vial, per aquest ordre, són els més votats al rebre entre 64 i 58 vots, gairebé els dos terços dels homes que s'apropren a votar.⁽⁴⁾ Josep Estany era l'onzè major contribuent del poble, i Josep Mauné, triat alcalde per unanimitat, el dissetè. Aquest últim, tot i ser conreador, no podem qualificar-lo de pagès, ja que ni tan sols tenia animals de treball i es dedicava a fer de paleta contractant algunes obres, com ara la reforma de l'escola unitària de nens del mateix municipi. Esteve Vial era el secretari habilitat de l'Ajuntament des de feia vuit mesos i Torracabota feia de pastor.

Pel que fa a les eleccions a Corts, el juny d'aquell mateix any, l'èxit de la candidatura unitària republicana fou aclaparador, ja que dels 116 votants –d'un cens de 141– A. Quintana, S. Albert i M. Santaló superaren la centena, mentre que J. Estelrich, l'home de la Lliga a Girona, tingué dotze, i Jaume Miravittles, aleshores del Bloc Obrer i Camperol (BOC), es quedà en sis. El suport dels veïns era prou ampli i els regidors republicans estigueren a l'alçada, ja que a l'agost començaren a arreglar la carretera del terme per a facilitar feina als més necessitats, la qual cosa suposà unes 575 pessetes setmanals de jornals.⁽⁵⁾

Dos anys i mig després, aquelles primeres il·lusions despertades per la república havien minvat força, arreu. En el cas concret de Vilamacolum, malgrat que aquell cens electoral de 141 persones s'havia incrementat el novembre de 1933 fins a les 307, per a les noves eleccions a Corts, M. Santaló, que repetia a la candidatura, tan sols obtingué 90 vots, mentre J. Estelrich, que repetia també, n'aconseguí 46. A Miravittles no li quedà cap altre remei que conformar-se amb vuit.

Dos mesos després, en les eleccions municipals, Mauné, Estany, Jaume Brancós i Joaquim Piarnau, candidats de la federació republicana, que encara

3. ACAE, FMV, *Correspondència 1936*, sig. top. 33.

4. ACAE, FMV, sig. top. 233.

5. ACAE, FMV, sig. top. 19.

Comissió de Milícies Comarcals

Per a la formació de les Milícies de les Comarques, cal la tramesa argent de les dades següents:

Acta de constitució del Comitè Local amb el segell de les organitzacions que l'integrin.

Nom de la localitat.

Parcels judicial i comarca a què pertanyen.

Organitzacions que integren el Comitè.

Nombre de milicians. *Joaquim Manceu Manceu, nascut el 1924 i Felip*

Material de Guerra que controla el Comitè. *7 couples (Escuela Comarcal, Voluntari*

Noms i cognoms de cada milicià. Edeu i professió.

Nombre de fills. Cos en què ha efectuat el servei militar. Categoria que toia i armes que sap manejar.

OBSERVACIÓ: L'edat dels milicians ha d'ésser compresa entre 18 i 45 anys.

Les comunicacions han d'ésser adreçades a:

Comissió de Milícies Comarcals. Escola Nàutica, Plaça Palau.—BARCELONA.

Els primers milicians de Vilamacolum en un document d'agost de 1936. Ambdós moriren al front. ACAE, FMV, Correspondència rebuda, agost-setembre 1936, sig. top. 252.

mantenia l'afegitó de socialista, aconseguiren 118 vots a Vilamacolum, davant dels 65 que foren a parar a la Coalició Republicana de Centre, la de la Lliga, representada per Miquel Llandrich. Ja que amb la incorporació de les dones, el cens s'havia incrementat més del doble, la lectura real és que la federació, adherida a ERC, havia perdut més de la meitat dels seus possibles votants, perquè els vots aconseguits ni tan sols arribaven al 30% del cens.⁽⁶⁾

LA DISTRIBUCIÓ DE LA TERRA DE CONREU

Amb motiu de la reforma agrària republicana, el govern espanyol intentà enllestir un cens de camperols, en què hi constarien els possibles beneficiaris. Aquest cens, que tenia quatre apartats i patí alguna reelaboració de criteris, el signaren a Vilamacolum el 29 de setembre de 1935,⁽⁷⁾ una data tardana. Sembla que no l'enviaren, perquè a la documentació municipal es conserven dues còpies i a l'antic arxiu de la Dirección General de Planificación y Desarrollo Rural, Vilamacolum consta sense dades.

Seguint el cens d'aquest municipi, veiem que pel que fa al primer apartat, reservat a pagesos sense terra, tan sols apareix anotat un jove solter

6. ACAE, FMV, sig. top. 235.

7. ACAE, FMV, sig. top. 252.

de vint anys. Al segon apartat, reservat a les societats pageses, anotaren que no n'hi havia cap. Al tercer apartat, on havien de constar els petits propietaris amb no més de 50 pessetes de contribució anual per les seves terres, o no més de 25 si les tenien arrendades, hi consten 25 persones; tots conreen les seves terres menys un, que les té arrendades a tercers 2,4 hectàrees; tots són casats menys un, Josep Estany, que és vidu, i tenen una mitjana d'edat elevada, amb 32 anys el més jove i 73 el més gran. Vint d'aquest grup porten terres en arrendament, entre ells l'alcalde Mauné, que conrea 0,4 hectàrees arrendades. A l'últim apartat, reservat per a arrendataris i parcers que explotin fins a 10 hectàrees de secà o una de regadiu, hi figuren 44 persones, tots homes menys dues vídues, dels quals 12 consten també en el tercer apartat, i altres 12 no paguen contribució urbana; tots tenen *yunta* –encara hi ha tres de boví– menys dos, que tan sols tenen una cavalleria; la meitat té també un parell de vaques, i la majoria un o dos porcs. D'aquest grup, el que menys conrea és l'alcalde, ja ressenyat, i el que més, porta 6,5 hectàrees. Altres persones significatives d'aquest grup, pel protagonisme que tindran posteriorment, són J. Brancós, que porta arrendada una hectàrea, i Artur Mauné, que en porta cinc.

És cert que la reforma agrària republicana no afectava gaire a Catalunya, entre altres raons, perquè el govern de la Generalitat intentava enllestir la seva pròpia reforma agrària mitjançant la Llei de contractes de conreu. Qui es limiti a mirar aquest cens podria pensar que tenim al davant un municipi sense jornalers, tot i que la manca de jornals era un problema greu, com veurem més endavant. Així, doncs, la necessitat de jornals afectava els petits propietaris, arrendataris i parcers, la qual cosa indica que no tenien prou terra, en propietat i/o arrendada, per a subsistir amb el conreu d'aquesta.

Els pagesos individualitzats dels dos últims grups sumen en realitat 56 caps de casa. És a dir, segons els paràmetres de la reforma agrària republicana, més de la meitat dels caps de casa del municipi estaven en la situació esmentada de manca de terra. L'Ajuntament, que havia rebutjat contribuir per al monument a Francesc Layret per manca de diners, tot i que sí envià una representació a l'enterrament de Macià, facilità alguns jornals l'any 1935 amb l'escurament i neteja d'un rec del municipi. També envià una representació a Barcelona per a rebre Companys quan sortí de la presó.

Les quotes de la contribució rústica i pecuària, tot i les seves mancances com a eina per apropar-se a la distribució de la propietat de la terra, permeten una aproximació. En el cas de Vilamacolum, dels 154 contribuents, 108 eren veïns del poble, i, d'aquests, només 11 superaven la quota esmentada de 50 pessetes l'any 1935, i 4 ho fan per una diferència mínima. Dels 46 forasters, els que no la superen són 29. És clar que els percentatges millorarien una mica si afegim a aquestes dades les propietats que els veïns del poble poguessin tenir als pobles del costat, però ens pot servir d'indicador acceptable si tenim en compte, per una banda, els 56 caps de casa sense prou terra de conreu reflectits al cens de pagesos de 1935, i per l'altra, que els 5 majors propietaris, tots absentistes, pagaven el 56% del total de la contribució rústica i pecuària

del poble.⁽⁸⁾ Els pagesos conreaven les terres de Geli, Duran, Camps, C. Gou i J. Corominas. Ernest Salleras, el major propietari entre els veïns, pagava el 3,4% del total.

LA CONSTITUCIÓ DEL SINDICAT AGRÍCOL

Potser fins aleshores els pagesos de Vilamacolum havien fet front als seus problemes des de l'individualisme o fent servir les solidaritats pageses no regulades per cap organisme, però la victòria del Front d'Esquerres el febrer de 1936 degué esperonar els més actius, que decidiren constituir el Sindicat Agrícola. El 21 de març, data en què iniciaren l'anotació de socis, aquests eren 42 i l'encapçalava Artur Mauné, tots pagesos, inclòs Esteve Vial, tret d'un comerciant i un pastor, que no és Torracabota.⁽⁹⁾ Es constituïren com a Secció Sindical Comarcal Agrària, Vilamacolum. Aquesta comarcal cobrava 30 cèntims per soci al sindicat, que establí una quota mensual de 50 cèntims. Delfí Sagner n'era el president i, com veurem, el primer objectiu del sindicat fou intentar aconseguir una millor distribució de la terra de conreu entre els pagesos. Al llibre de comptes, una de les seves primeres despeses és una trucada a Purcallas, el dirigent agrari de Llança.

Entre la constitució del sindicat i les seves primeres actuacions documentades, cal fer esment de la constitució del *Comitè d'Esquerres Republicà Socialista*, el 25 d'abril de 1936, agregat al Centre Republicà Socialista de l'Empordà de Figueres. J. Brancós n'era el president i Baldiri Soler el vicepresident d'una junta de set,⁽¹⁰⁾ tots ells fundadors del sindicat agrícola.

Aviat iniciaren les gestions oficioses amb propietaris i arrendataris per a la distribució de la terra, i el 20 de juny el sindicat agrícola presentà a l'Ajuntament una demanda formal per a portar a terme una reunió amistosa amb propietaris i arrendataris per a convenir un repartiment de les terres *sobrerres*. L'Ajuntament demanà l'autorització per a reunir-se amb el comissari de la Generalitat a Girona, i Eduard Layret l'autoritzà amb data del 26 de juny. Sis dels propietaris i arrendataris convocats no van assistir a la reunió i, dels que hi anaren, alguns mostraren la seva conformitat i altres silenciaren la seva resposta. Així, doncs, decidiren convocar per segona vegada a tots els possibles afectats. A partir del 2 de juliol, l'alcalde Mauné convocà un mínim de dinou propietaris i arrendataris a l'Ajuntament per a un assumpte del seu interès. Set d'aquests dinou fins i tot es negaren a signar la butlleta de citació. Dels que hi anaren, alguns mostraren el seu desig, que devien haver acordat prèviament, que s'actués "*conforme a la llei i el que digui l'amo*", en una referència a Paulí Geli, el marquès de Camps i els altres

8. ACAE, FMV, sig. top. 193.

9. ACAE, FMV, *Sindicat Agrícola* (SA).

10. ACAE, FMV, SA, *Llibre d'actes*.

grans propietaris absentistes. La tibantor al poble degué ser alta, perquè el dia 8 l'alcalde presentà la seva dimissió.⁽¹¹⁾ No la féu efectiva.

Regidors i sindicalistes devien actuar d'acord, perquè el 12 de juliol l'Ajuntament va obrir un registre de demandes i ofertes de treball, i el 14, en el decurs de l'assemblea general del sindicat, el president informà que havien rebut un ofici del delegat de Treball disposant la reunió d'una comissió de propietaris i obrers del camp per a confeccionar unes bases reguladores del treball. El sindicat ja tenia redactada la seva proposta, que resumim amb les mateixes paraules de l'esborrany:

Bases que demana el Sindicat Agrícola del Poble de Vilamacolum

- Complir la borsa de treball.
- Fer desllugar tots els mossos, jornalers, criades, i vaquers forestals... per organitzar un torn bimestral dels inscrits al Registre de col·locació obrera.
- Desaparició del subarrendament de terres, complint l'article 35 de la Llei de contractes de conreu.
- Reduir a un nombre limitat de vessanes de terra a tots els que en tenen amb excés, complint l'article 10 de la mateixa llei.

La seva interpretació de l'article 10 suposava privar d'ajut personal a propietaris i arrendataris amb excés de terra, per a millorar la situació econòmica dels humils treballadors, a excepció de casos de malalties.⁽¹²⁾ La llei, en vigor des de l'1 d'octubre de 1934, però, permetia que una quarta part del treball necessari per al conreu podia ser fet per jornalers.⁽¹³⁾ També s'adreçaren al sindicat agrícola de Torroella de Fluvià demanant terres de conreu, tot i que en aquest cas deixaren de banda el to imperatiu i apel·laven als llaços veïnals.

A la reunió esmentada, que tingué lloc al dia següent, no arribaren a la unanimitat desitjada, raó per la qual acordaren fer una nova crida a propietaris i arrendataris per al 31 de juliol, urgint-los a la cessió de les vessanes que tinguessin al seu càrrec i passessin de 45, i també a corregir i formalitzar contractes.

EL COMITÈ ANTIFEIXISTA

El fracàs a Barcelona del cop d'estat, però, propicià la revolució arreu de Catalunya, i el 22 de juliol, dos dies després d'haver reduït els anarcosindicalistes l'últim reducte dels colpistes a Barcelona, ja s'havia fet a Vilamacolum una recollida d'aviram i altres articles de consum, que havien estat enviats a Barcelona.⁽¹⁴⁾ No obstant això, anotaren que la "*busca d'articles per racionar als movilitzats pobres*" no era el més adient, i eren preferibles les aportacions en metàl·lic.

11. ACAE, FMV, sig. top. 20.

12. ACAE, FMV, SA.

13. *Bulletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* (BOGC), núm. 273, 30 setembre 1934, pàg. 1.818.

14. ACAE, FMV, SA.

El 24 de juliol aixecaren acta de la constitució del *Comitè revolucionari de guerra* i ho feren al mateix llibre d'actes on havien assentat la constitució del comitè d'Esquerra Republicana Socialista el passat mes d'abril. Jaume Brancós n'era el president; Esteve Vial, el vicepresident, i Delfí Sagner, Baldiri Soler, Joan Vila i Jaume Castellà, els altres membres. Van posar el segell de l'Ajuntament i anotaren que estarien sempre en contacte amb el comitè revolucionari de Figueres.⁽¹⁵⁾ Els cinc primers són membres del sindicat agrícola, del que Sagner n'és el president i Soler l'afiliat número dos; tres són de la junta del Centre d'Esquerra Republicana Socialista; Brancós és regidor i Vila ho havia estat. Els cinc són homes amb rellevància al poble, raó per la qual els hem esmentat amb anterioritat. Jaume Castellà, que cobrava per fer guàrdies per al comitè, era germà de Joan Castellà, un soci del sindicat, avalat després de la guerra per dos membres de la comissió gestora franquista, ja que havia estat a la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) i que les guàrdies per al comitè les havia fet per ser molt pobre i necessitar jornals.

No obstant això, la seva constitució com a comitè revolucionari de guerra, aquell mateix 24 de juliol actuaren com a *comitè de vaga*, enllestint unes milícies locals de vigilància i acordant que les despeses les pagarien tots els propietaris considerats contraris al règim. El comitè de Figueres s'interessà al dia següent per la detenció de Pere Teixidor, raó per la qual feren un informe acusant-lo d'element pertorbador. El diumenge 26 va ser un dia de molta feina, perquè el comitè de vaga de Vilamacolum, assabentat que algú volia anar a recollir fruits i malversar plantes i edificis, proclamà un ban anunciant que tot individu que malversés algun edifici o burlés les milícies armades seria rigorosament castigat. A l'igual que l'informe sobre Teixidor, aquest ban apareix tan sols amb el segell del sindicat, sense cap signatura. Aquest mateix dia decidiren també portar a terme algunes obres i serveis a la població, amb la finalitat d'atendre els aturats, i fer-ho "*amb jornals i materials del pressupost i en lo necessari al Repartiment extraordinari entre els propietaris, arrendataris i persones de posició econòmica reconeguda*".⁽¹⁶⁾ És també el dia en què anaren a visitar el comitè de Figueres i es produí el cessament de la junta del sindicat per a formar-ne una de nova. Tres dies després, amb motiu del cessament oficial del regidors no afectes al Front d'Esqueres, Piarnau i Mauné signaren que la mesura no era d'aplicació a Vilamacolum, perquè tots els regidors eren d'Esquerra Republicana Socialista de l'Empordà.

Les connotacions anticlericals que tingué la revolució de 1936 també deixaren la seva empremta al municipi amb la crema de les imatges de l'església i de l'arxiu parroquial, a més d'obligar a una dotzena de simpatitzant dretans a col·laborar en algun enderroc parcial de l'església, que pensaven convertir en magatzem del sindicat agrícola, i així ho acordaren el

15. ACAE, FMV, *Llibre d'actes*.

16. ACAE, FMV, sig. top. 252.

15 d'octubre.⁽¹⁷⁾ La rectoria també fou saquejada i el rector, Rafael Massó, aparegué mort a Espinavessa el 13 d'agost.⁽¹⁸⁾

Pel que fa a la repressió civil, cal destacar la mort de Joan Simon, secretari del poble des d'abans de la dictadura de Primo de Rivera, procurador d'en Geli i expedientat per l'Ajuntament abans de l'arribada de la república per qüestions econòmiques. Feia també de secretari a Riumors i Garrigàs. Segons el testimoni de la seva filla, durant els primers dies de la revolució, l'Ajuntament de Riumors manà buscar-lo mitjançant uns milicians per a portar a terme el repartiment de la terra al municipi. Allà van anar a buscar-lo alguns membres del comitè de Vilamacolum, però els de Riumors es negaren a entregar-lo, i el portaren a l'hotel Comerç de Figueres, on es trobava el 6 d'agost, dia en què fou detingut per membres del comitè de Vilamacolum, entre els que figurava Jaume Brancós, i milicians de Figueres. El van portar al castell de Sant Ferran i el 17 d'agost va aparèixer mort i cremat a Capmany.⁽¹⁹⁾

Joan Figueres i l'esmentat Pere Teixidor també patiren algun tipus de coacció. El primer, segons el testimoni de la seva dona, fou detingut i portat a l'Ajuntament el 5 d'agost, multat amb 1.000 pessetes, amenaçat i maltractat. Segons els testimonis de la Causa general, emmalaltí com a conseqüència d'aquests fets i, traslladat a Figueres, morí al cap de poc temps. El novembre les quotes de repartiment ja anaven a nom de la seva vídua. Teixidor fugí del poble el 23 de juliol i ja hem vist que provocà algun enrenou entre el comitè de Figueres i el de Vilamacolum. Van anar a detenir-lo el mateix dia que a J. Simon, però no el van trobar; el març de 1937 li confiscarien algunes terres i, amb posterioritat, la casa.

ELS REPARTIMENTS EXTRAORDINARIS

Amb la desaparició de l'estat, com a òrgan de poder i de control social, una munió de comitès, secretariats i comissions organitzaven la vida social i econòmica, i delimitaven les noves posicions socials, de vegades fent servir la violència implícita i explícita. La fragmentació del poder propicià el localisme, però tampoc faltaren múltiples intents de coordinació. A l'Alt Empordà, comitès i sindicats agraris començaren a reunir-se periòdicament i aviat constituïren un comitè comarcal, diferents subcomarcals i una comissió agrària, coneguda pels pagesos com a l'*Oficina agrària*, que intentaven coordinar les decisions dels nous organismes socials a l'àmbit comarcal.

Les comarcals també es reunien per a coordinar la remesa de queviures al front, sostenir les milícies, donar feina als aturats, detenir els sospitosos i

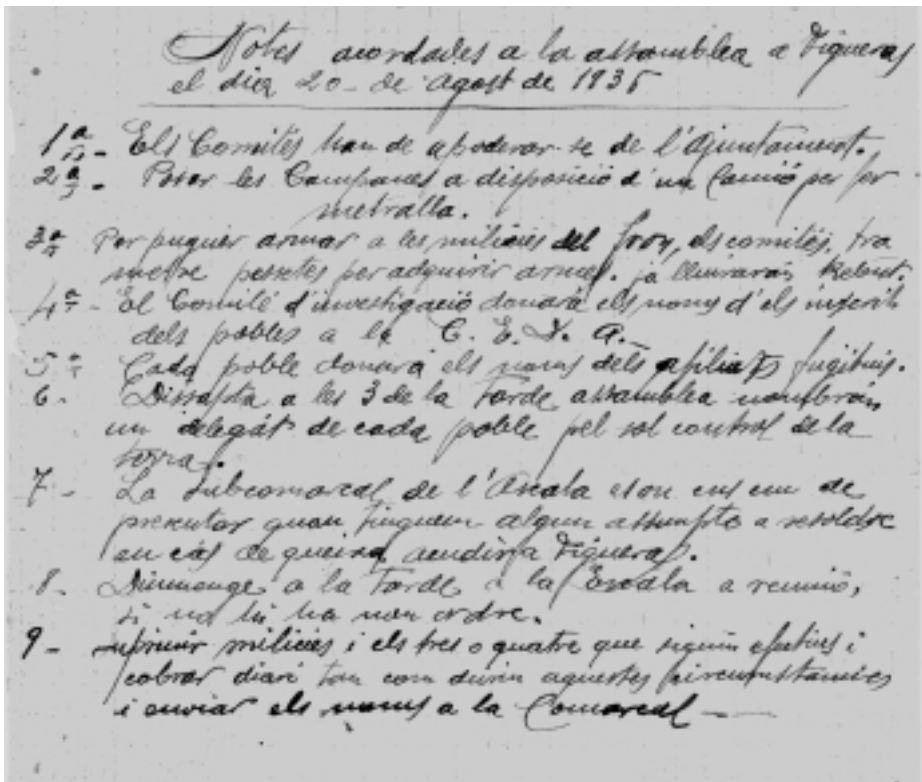
17. ACAE, SMV, sig. top. 20.

18. SOLÉ SABATÉ, J. M.; VILLAROYA FONT, J., *La repressió a la rera guarda de Catalunya, 1936-1939*, Barcelona, 1989, pàg. 203.

19. ACAE, *Col·lecció de consells de guerra, 1939-1945*, BRANCOS, José, sig. top. 9; i DORCA, María, sig. top. 5; LORENZO, Aida, i LLORENÇ, Esther, *Republicans represaliats pel franquisme*, Girona, 2007, pàg. 263-273.

estructurar l'economia i els intercanvis. Fins i tot, durant les primeres setmanes, el reclutament de milicians o els llistats d'incautacions, collites, cereals i jornals, o la composició dels comitès, es portaven a terme mitjançant simples llistats, sense la capçalera o el logotip de cap institució o organisme, inclòs el comitè central de milícies antifeixistes, perquè els acrònims dels organismes i les sigles dels partits polítics van desaparèixer, amb alguna petita excepció en el cas de la Confederació Nacional del Treball (CNT). En el cas concret de la Comissaria Delegada d'Ordre Públic de Girona, era el Comitè Executiu del Front Antifeixista qui posava el segell i es comunicava amb els comitès locals mitjançant els impresos de la comissaria, dels quals havia desaparegut el nom de la Generalitat, tot i que conservaven el logotip quadribarrat. Fins i tot quan dissolgueren els comitès es reconvertí en Comissaria de Defensa de les comarques gironines, sense cap al·lusió a la Generalitat.

A Vilamacolum, on el 10 d'agost havien elaborat 94 fitxes personals amb les existències d'animals, cereals, faves, patates i alfals, acordaren el dia 19 portar a terme un repartiment extraordinari de 17.322 pessetes, força

Notes dels acords de l'assemblea de comitès locals que tingué lloc a Figueres el 20 d'agost de 1936. ACAE, FMV, Acta del ple de comitès antifeixistes de la comarca, sig. top. 252.

generalitzat, perquè afectava 57 persones, de les quals 28 eren veïns. Portava els segells del Partit Republicà Socialista i del comitè. Tractaven de fer front a les despeses del moment. Per això, l'assignació més important era per a les milícies, amb 5.000 pessetes. També pretenien reparar les escoles, les carreteres, els carrers i les places, i condicionar el cementiri, l'ajuntament i l'església. Obres que es traduïrien en jornals. Tenien un problema, però, per a cobrar als propietaris absentistes, raó per la qual decidiren que fossin els arrendataris els que paguessin les quotes dels propietaris, fent servir el rebut de pagament com a diner efectiu per a l'arrendament de les terres que conreaven.

Al dia següent, dijous 20, acudiren a l'assemblea de comitès, a Figueres, on acordaren: apoderar-se dels ajuntaments, fer baixar les campanes per a metralla, col·laborar amb diners per adquirir armes, donar als comitès dels pobles els noms dels inscrits a la CEDA, fer un llistat de fugitius, fer una assemblea el dissabte per a tractar exclusivament sobre el control de la terra i, finalment, suprimir les milícies, deixant tres o quatre milicians efectius amb salari diari; els noms d'aquests haurien d'enviar-los al comitè comarcal. També es tractaren temes d'organització amb els diferents comitès subcomarcals.⁽²⁰⁾

L'acord d'apoderar-se dels ajuntaments, el solventaren al dia següent a Vilamacolum amb la constitució del que anomenaren comitè-ponència, triat per les juntes de l'Ajuntament, el comitè i el sindicat agrícola, que triaren dos membres de cada organisme per a formar el comitè revolucionari antifeixista definitiu. Per unanimitat elegiren Josep Mauné i Josep Estany per l'Ajuntament; Esteve Vial i Baldiri Soler, pel comitè, i Delfí Saguer i Jaume Brancós, pel sindicat. Les funcions específiques de cadascú les triaren mitjançant una votació, amb el resultat que Mauné s'encarregaria de les funcions administratives, Saguer i Brancós de la reforma agrària, Soler de les infraestructures, Estany del sanejament, i Vial seria el delegat a la subcomarcal de Sant Pere Pescador. Els segells de les tres organitzacions, als que afegiren el del Partit Republicà Socialista Unificat, Vilamacolum, avalaven els acords.⁽²¹⁾

L'acord sobre les milícies també el portaren a terme, perquè mentre les despeses consignades a aquestes havien estat de 1.403,45 pessetes, la setmana del 17 al 23 d'agost, les de la setmana del 24 al 30 eren de 250 pessetes, que corresponien a tres milicians a temps complet: Artur Mauné, Joaquim Mauné i Jaume Castellà, i dos més, ocasionals: Ferran Fàbrega i E. Serra. Tots cobraren 10 pessetes diàries, el mateix que fins aleshores havien cobrat tots els milicians per fer vigilàncies nocturnes, ja que les vigilàncies simples les havien pagades a 4 pessetes. També participaren amb 2.000 pessetes per a la compra d'armes.

Els veïns que arreglaven la carretera per guanyar un jornal cobraven igualment 10 pessetes diàries, els homes, que podien pujar fins a les 18 si

20. ACAE, FMV, sig. top. 252.

21. ACAE, FMV, sig. top. 252.

aportaven el carro; les dones cobraven 6 pessetes aleshores, però les pujarien a 7 a finals de setembre. La setmana del 24 al 29 d'agost un total de 30 persones cobraren 743 pessetes. A les obres de la carretera acostumaven a treballar diàriament entre sis i vuit homes, i amb tres carros, que s'alternaven en torns successius.

Als inicis de setembre l'auge de les milícies tingué el seu moment més àlgid, aquesta vegada per anar al front d'Aragó. La revolució semblava consolidada i, amb l'eufòria dels més desfavorits, el poder de la CNT anava en augment, ja que sustentava la posició més radical pel que feia als canvis econòmics i socials. Potser per això, quan el comissari delegat de la Generalitat a Girona –que tampoc signava, o altres enviaven els papers de la comissaria per ell– demanà el 5 de setembre a tots els pobles de la província les organitzacions que integraven els seus respectius comitès, des de Vilamacolum contestaren que Sager, Brancós, Soler i Estany eren de la CNT, Mauné i Vial del Partit Socialista Unificat (PSU), i el secretari habilitat d'ERC.⁽²²⁾

El comitè pensava aleshores continuar amb les obres públiques per atendre l'atur forçós i, l'11 de setembre, demanà ajuda tècnica i mecànica al comissari de la Generalitat per a portar-les a terme. Els veïns també devien saber que s'apropava un nou repartiment extraordinari i alguns no devien estar-hi conformes. Per a tallar els comentaris el comitè féu públic un ban el dia 13, on justificava la legalitat del repartiment amb el corresponent decret, la seva utilitat per atendre l'atur i sostenir les milícies, i acabava amb una amenaça directa: *“la propagació de notícies falses es pagarà amb la deportació dels mateixos al Castell, sense informació de causa”*.⁽²³⁾ Dos dies després acordaren un repartiment extraordinari de 48.618 pessetes, que afectava 44 persones, i del que tan sols 8.000 pessetes estaven destinades a les milícies.

No va ser fàcil recaptar el repartiment. Malgrat que sobre el llistat dels afectats consten 26 pagaments a llapis, el 4 d'octubre faltaven per cobrar 1.801 pessetes del primer repartiment –de tres dones, una vídua– i 42.768 del segon. Els propietaris absentistes deien no tenir cèntims, perquè no cobraven els arrendaments o perquè col·laboraven amb altres comitès. El tercer major propietari del municipi, el més afectat pel repartiment, fins i tot els envià un aval del comitè de Santa Coloma de Farners. Els arrendataris també deien que no tenien cèntims per a fer front a la quota dels propietaris a càrrec de l'arrendament, i demanaven, vint dies després d'aprovat el repartiment, un parell de setmanes més per a vendre un animal i poder pagar. Algú del comitè s'emprenyava davant les cartes de disculpa dels forasters, anotant a l'anvers de les cartes expressions significatives com: *“Aquest fulano si no té pessetes, se li comunica que les demani a Gil Robles, sinó ens incautarem de la seva propietat dintre del terme”*.⁽²⁴⁾ No serviria de res, perquè quan l'indignat

22. ACAE, FMV, sig. top. 33.

23. ACAE, FMV, sig. top. 252.

24. ACAE, FMV, sig. top. 247.

membre del comitè escrivia la nota, la CNT entrava al govern de la Generalitat, per a legalitzar la revolució, deien. En realitat posaven el fre de mà, perquè la legalitat del “poble en armes” començava a ser substituïda per la legalitat del govern, és a dir, de l'estat, que implicava necessàriament la concentració i centralització del poder. Els comitès tenien els dies comptats. De fet, l'última assemblea de comitès a Figueres, que havia tingut lloc el 27 de setembre, s'havia caracteritzat més per les lamentacions que per les iniciatives constructives. Quan el 9 d'octubre el comitè de Vilamacolum demanava sucre, bacallà, patates, cigrons, mongetes noves, mongets i llet condensada al de Figueres, és possible que ignoressin que aquell mateix dia havien signat la seva dissolució, però potser l'esperaven, perquè el decret que dissolia el Comitè Central de Milícies Antifeixistes era al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC) del 3 d'octubre, i comptava amb el vistiplau de la CNT. Malgrat que alguns es resistirien, era l'hora de recollir els carnets dels milicians i dels individus dels comitès.

EL REPARTIMENT DE LA TERRA DE CONREU

Passada la rauxa de les primeres setmanes era l'hora d'anar per feina en el tema bàsic del sindicat: el repartiment de la terra. Recordem que quatre dies abans del cop d'estat havien convocat una nova reunió per al dia 31, i aquell últim dia de juliol, després de creuar-se la revolució, tenien sobre la taula 20 fitxes de cessió de terres al sindicat, totes signades pels “cedents”, que sumaven un total de 225,5 vessanes.⁽²⁵⁾ Al dia següent, els socis del sindicat agrícola eren 102, i Pere Julià, l'últim de la llista de nous socis, arrendatari, i el més perjudicat per la cessió de terres, ja que havia cedit 54 vessanes de les 99 que conreava, signava un “contracte jornalero” amb el mosso Miquel Costa a l'empara de ser un cas excepcional admès per l'article 10 de la llei de contractes de conreu. El compromís era que el mosso treballaria 8 hores diàries per les que cobraria 7 pessetes diàries i la manutenció, que seria per compte de Julià. Les hores extraordinàries les cobraria el mosso amb un 25% d'increment sobre el salari normal. El cas és anecdòtic, si volem, però simptomàtic de la situació social.

Aquest context social era propici a la confiscació de la terra dels que en tenien massa o conreaven en excés. El problema era què fer amb la terra confiscada. A l'intent de solucionar aquest problema obeïa la convocatòria de l'assemblea agrària esmentada en la reunió de comitès del 20 d'agost. Aquesta tingué lloc el 22 d'agost al patronat de la Catequística de Figueres, convertida en Casa del Poble amb la revolució. Van assistir la majoria dels pobles de la comarca i, en el decurs d'aquesta, s'enfrontaren dues posicions: la dels partidaris de la col·lectivització, defensada pels capdavaners anarcosindicalistes i alguns poumistes, i la dels partidaris del

25. ACAE, FMV, SA.

GOVERN DE LA GENERALITAT
DE CATALUNYA

COMISSARIA DE GIRONA

*En plan comunicar
i agracia Comissaria
delegada que es nga -* Us prego que amb tota urgència us serviu
mitjancions administratives comunicar a aquesta Comissaria Delegada les
lives, econòmiques, ps- organitzacions administratives, econòmiques,
litiqoes i sindicals que polítiques, sindicals o d'altre ordre que integren
integren aquest Comitè aqueix Comitè Antifeixista.
Revolucionari Antifei-
scista, per les relacions Visquen molts anys.

Girona, 5 de setembre del 1936.

El Comissari Delegat,

*per al marge empreses
amb l'acta que s'acompanya,
quin Comitè i d'altres persones que l'integren
perdanyen els partits següents*

*Josep Maume May - P. S. U.
Esteve Vial Carbo -*

*Delfi Saguer Xarles
Jaume Brauós Salva - C. N. E.
Baldoni Soler May
Josep Estany Jover -*

*Josep Vila Piomans
Secretari E. R. C.
habitat
Vilamacolum*

7 setembre del 1936

Sr. President del Comitè Antifeixista de _____

Membres de l'últim i definitiu comitè revolucionari de Vilamacolum, guarnits amb les sigles de CNT i PSU. ACAE, FMV, Correspondència 1936, sig. top. 33.

repartiment entre els pagesos conreadors, defensada per la resta. Com no hi hagué acord, tiraren pel mig, ja que acordaren, per una banda, l'abolició de la propietat privada i, per l'altra, la preeminència del sindicat agrícola, tant pel que feia al repartiment de la terra com a la col·lectivització, on aquesta fos possible. Si no existís el sindicat, el comitè local assumiria les seves

funcions.⁽²⁶⁾ Així, doncs, el mode de producció dependria de la força d'uns o altres a cada municipi o agregat de població.

La col·lectivització de la terra a l'Empordà fou voluntària, dintre del context social, i per aquesta raó el seu repartiment fou generalitzat arreu de la comarca, no sense problemes, ja que els jornalers, mancats de bestiar i d'estris agrícoles, no tenien les mateixes oportunitats que els pagesos de fer-la produir. Potser per això, allà on tingueren l'oportunitat, els més desfavorits i els més joves feren costat als col·lectivistes, ja que les col·lectivitats, emparades per la CNT, tenien més possibilitats d'accedir als mitjans de producció –animals, estris, maquinària– confiscats als majors propietaris o als masovers i arrendataris amb millor situació econòmica.

Fos una o altra l'opció, era necessari controlar els pagesos i la producció agrícola, i a aquesta raó obeí el decret de sindicació forçosa dels pagesos, fet públic el 30 d'agost després d'alguns enrenous, motivats per la no discriminació implícita entre pagesos plasmada al decret,⁽²⁷⁾ quan alguns la volien positiva a favor dels pagesos més pobres. Amb el decret es creava un sindicat agrícola únic a cada població, que agruparia els pagesos i controlaria el procés de transformació i distribució agrària, és a dir, un sindicat agrícola oficial que controlaria la compravenda de la producció i de les matèries primeres necessàries per a aquesta. La secció de treball col·lectiu del sindicat s'encarregaria de l'explotació de les finques expropiades si el sindicat estava al càrrec d'alguna. El 13 de setembre aquest decret portà 33 nous socis al sindicat de Vilamacolum i 330 pessetes en quotes d'ingrés. El 17 es reuní a Figueres un ple de sindicats agrícoles de la comarca, convocat per la CNT, on insistiren en l'organització de la vida econòmica del camp, potser perquè els llibertaris pensaven, en plena eufòria revolucionària, que els sindicats no escaparien al seu control.

Al contrari que els seus veïns de Sant Pere Pescador, que tiraven endavant amb la col·lectivització –enllestirien la col·lectivitat agrària més important de la regió de Girona– a Vilamacolum, amb unes 3.000 vessanes de conreu, tot i que ja hem vist que en 1930 declaraven el conreu efectiu d'un 1.600, ningú sembla defensar el col·lectivisme, raó per la qual seguiren amb les accions encaminades al repartiment de la terra. Obert el torn de les demandes de terra per als pagesos necessitats, al principi les vessanes sol·licitades ascendien a 130, alhora que s'havia perfilat la primera llista de "cedents", ja que en aquell moment afectava 15 conreadors que superaven les 45 vessanes de conreu i cedien un total de 266,5 vessanes; més del doble de les demanades fins aleshores.⁽²⁸⁾

Quan, finalment, a l'inici de l'any agrícola, cap a l'octubre, assentaren en un llibre les "*terres en treball*",⁽²⁹⁾ especificant els canvis de conreadors de les

26. "Assemblea agrària", *Empordà Federal*, núm. 959, 29 agost 1936, pàg. 5.

27. *DOG*, núm. 243, 30 agost 1936, pàg. 1.263-1.264.

28. ACAE, FMV, SA.

29. ACAE, FMV, sig. top. 20.

diferents parcel·les del poble, els cedents eren 23 i les vessanes “cedides” 276,5 (61 hectàrees). Els beneficiaris pel repartiment eren 39 i les vessanes repartides entre aquests últims 248 (55 hectàrees). La diferència devia conrear-la el sindicat, perquè a partir de novembre estan assentades les vendes d’esparguet de les terres del sindicat, i des de desembre el pagament de jornals per treballar aquestes terres.

Una anàlisi detallada d’aquest còmput global, i aparentment definitiu, demostra que l’acció de “la repartidora” estigué dintre d’uns límits que podem qualificar d’acceptables, si tenim en compte el context social. Dels 23 perjudicats, a 10 els van treure entre 2 i 5 vessanes; a 6, entre 5 i 10; a 3, entre 10 i 20; a un, 27 vessanes; a un altre, 35,5; i als dos últims 49,5 i 50,5 respectivament, amb l’atenuant que 30 vessanes del penúltim, Joaquim Pairà, eren de closes ermes.

Pel que fa als beneficiats, el ventall és una mica més ampli, però ni de bon tros va incidir de manera important en l’estructura agrària. Dels 39 afavorits, 8 conreaven fins a 2 vessanes més que abans; 5 eren els que conreaven entre 2 i 4 més; 10, entre 4 i 6 més; 5, entre 6 i 8 més; altres 5, entre 8 i 10 més; i un altre grup de 5, entre 10 i 15 més. L’últim i més beneficiat, conreava 20 vessanes més. Al llibre estan assentats tots els pagesos, perquè fins i tot consta el quart de vessana de l’hort de Torracabota, l’única terra que conreava i que ni tan sols era seva, perquè el propietari era Geli. Per això consta que 38 dels 100 pagesos inscrits al llibre van continuar conreant les mateixes parcel·les i la mateixa superfície que conreaven abans del repartiment; els 23 perjudicats també seguiren conreant parcel·les que cultivaven abans, però no totes. Cal afegir que, l’any 1938, Torracabota figurarà a la llista de socis del sindicat com a agricultor, potser perquè conreava les terres de la seva germana.

Els criteris de repartiment no estan prou documentats, però amb les dades disponibles veiem que, mentre la incautació estigué condicionada per la quantitat de terra de conreu que portava el propietari, el masover o l’arrendatari, l’assignació de noves parcel·les als diferents pagesos tenia relació amb la capacitat de conreu del beneficiat, també dintre del límit de les 45 vessanes. Hi ha un parell de pagesos que, conreant cadascun d’ells més de 40 vessanes, es beneficiaren del repartiment fins a completar les 45; és el cas de Josep Vila. Altres 5 que conreaven per sobre de les 30 vessanes, també es beneficiaren. Pel contrari, a l’únic beneficiat que abans no conreava ni un hort, li assignaren 2,5 vessanes, tot i que hem d’afegir que el penúltim que menys terra conreava abans del repartiment: un hort d’un quart de vessana, es beneficià amb el conreu de 10,5 vessanes. Homes significatius com J. Brancós, que conreava 22 vessanes, tenia 35,5 després del repartiment, i Artur Mauné passà de les 27 a les 36, mentre que Joaquim Piarnau, que portava 19 vessanes i un hort, incrementà el seu conreu en 9,5 vessanes. A Ernest Salleras li deixaren 47 vessanes, i a la vídua de Joan Figueras, 42,5. El president del sindicat no surt al llibre perquè el beneficiat fou el seu pare com a cap de casa, que passà de 28 vessanes a 35,5.

L'AJUNTAMENT

Al mateix DOGC que dissolia els comitès es publicaven les normes per a la constitució dels nous ajuntaments, que havien de constituir-se seguint la proporció de consellers que cada organització tenia al *Consell* de la Generalitat: 3 d'ERC, 3 de la CNT, 2 del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i 1 per cadascuna de les altres organitzacions: Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), Acció Catalana Republicana (ACR), i Unió de Rabassaires. Arreu fou norma generalitzada que una part dels homes del comitè passessin a l'Ajuntament, i Vilamacolum no fou una excepció. Els problemes de militància efectiva a les diferents organitzacions polítiques i sindicals, quan es tenien en compte, era fàcil solucionar-los amb un viatge a Figueres o al poble més gran del costat, del que es tornava amb el carnet corresponent o la credencial adient.

No obstant això, a Vilamacolum hi hagué algun problema, perquè el 18 d'octubre, recent constituït el nou ajuntament, van dimitir quatre regidors, Joan Climent i Joan Vila pels rumors de si havien votat o no al Front d'Esquerres en les eleccions de febrer, i Josep Estany i Delfí Saguer per haver estat regidors durant la dictadura de Primo de Rivera.⁽³⁰⁾ En el cas de Saguer no sabem si la dimissió fou efectiva, perquè la seva signatura apareix en un document posterior amb motiu d'una sessió extraordinària de la corporació. Tot és possible, perquè fer de regidor era obligatori durant la dictadura, i en aquesta sessió es tractà el tema de les terres repartides, raó per la qual Saguer podria haver signat com a president del sindicat agrícola. El cas és que Josep Mauné era l'alcalde el 30 d'octubre i Artur Mauné l'encarregat de l'agricultura l'1 de novembre.

El 18 d'octubre, els milicians voluntaris de Vilamacolum havien pujat dels dos inicials, al principi del conflicte, a sis. Ferran Fàbrega, que havia tingut algun protagonisme al principi de la revolució i era voluntari de les Milícies Antifeixistes de Figueres, escrivia el 7 d'octubre a un amic, des del front d'Aragó, demanant-li tabac, calçotets i samarretes, amb dues particularitats: que pagués el comitè a compte de la paga que guanyava al front, i que li enviés el paquet per correu, perquè dels que enviaven per altres mitjans alguns es perdien.⁽³¹⁾ De seguida arribarien les lleves obligatòries i un bon grapat de joves, alguns casats i emmainadats, començaren a desfilar cap al front. En sentit contrari, aviat arribarien també, com a refugiats, una seixantena de nens madrilenys.

L'enrenou més important es produí el 30 d'octubre, amb l'entrada del *Canarias* al golf de Roses i el bombardeig d'aquesta població. Tota la comarca s'esvalotà davant el que creien un desembarcament dels feixistes, i a la Casa del Poble de Figueres repartiren fins l'últim fusell per a enllestir la

30. ACAE, FMV, *Esborranyos d'actes del Ple de l'Ajuntament, 1930-1939*, sig. top. 20.

31. ACAE, FMV, *Correspondència 1936*, sig. top. 33, on es conserva també una factura de samarretes i calçotets feta a la botiga familiar de Puig Pujades.

defensa de la costa. A Vilamacolum tancaren la gent més sospitosa de simpatitzar amb els sollevats al sindicat agrícola i el flequer Sabater s'encarregà de la seva vigilància. Aquella fou una nit tràgica per a l'estament eclesiàstic i algunes persones d'ideologia dretana per les represàlies que comportà sobre les seves vides.

Des de novembre de 1936, la documentació reflecteix una vida municipal força normalitzada dintre de les circumstàncies en què es trobava el país. De vegades, el comitè de control de l'Audiència de Girona, en mans de les organitzacions sindicals, o l'oficina d'Investigació Social de Figueres s'interessaven per algun veí, amb el consegüent enrenou. Les eres també s'havien repartit, i no faltà tampoc alguna amenaça oficial, als reincidents en la venda a preus superiors als establerts, de portar-los al Tribunal Popular de Girona.

A mida que l'estat es recomponia arribaren també els legalismes, i a les noves actes de confiscacions, enviades al delegat del Servei de Cooperació Agrícola, Pere Purcallas, podem veure fins a dotze signatures. Els partits i les organitzacions sindicals també es constituïren de nou per a legalitzar-se, i així ho va fer el Centre d'ERC el 15 d'abril de 1937, amb Brancós com a president. El mateix va intentar fer algú de la UGT, tot i que de manera més barroera, ja que, sobre el paper, rebatejà el sindicat com a Sindicat Agrícola i d'Oficis Varis, fent constar que s'havia integrat a l'organització l'1 de novembre de 1936. Devia seguir les indicacions del comitè del Secretariat Agrari del PSU –de vegades no posaven la C, per allò de continuar amb de *República Federal Democràtica*, tot i que començaven a ratllar la paraula Federal– a Girona, signades per J. Palau Martorell, que els instava a “*controlar la direcció dels Sindicats oficials de la Generalitat, legalitzar les incautacions i prendre la direcció dels Sindicats de Camperols de la Unió de Rabassaires*”.⁽³²⁾

L'Ajuntament, que alguna vegada intervenia en problemes relacionats amb les terres repartides, especialment quan no es conreaven per la raó que fos, també es veié afectat pel legalisme impulsat des de l'aparell de l'estat. Així, inquirit per les autoritats de Girona, explicava, l'octubre de 1937, que s'havien produït sis baixes des de la constitució de l'Ajuntament un any abans, i especificava les raons: E. Armengol, per imperatiu legal, ja que representava al POUM; Artur Mauné, per no existir la Unió de Rabassaires al municipi; Joan Valls, per no existir el PSUC; Lluís Sabater, per incorporació al front; B. Soler, per haver-se donat de baixa d'ERC; i l'anterior alcalde, Josep Mauné, perquè treballava de secretari habilitat de l'Ajuntament. De l'antiga corporació en quedaven cinc: els tres de la CNT: J. Vila, P. Font i J. Xarles, i dos d'ERC: J. Brancós, que era l'alcalde, i P. Soler, tot i que ERC havia designat J. Llandrich, que formava part de la corporació. Sortiren del pas nomenant Artur Mauné, Joan Valls i Baldiri Soler com a regidors “*per ser de Front Popular*”. Aquests nomenaments no eren legals, però anaven fent, i així continuaren fins al final de la guerra civil.

32. ACAE, FMV, sig. top. 33.

LA FUNCIO SOCIAL DEL SINDICAT

Malauradament, al llibre d'actes del sindicat agrícola que es conserva, la primera anotació és del 6 de novembre de 1937. És llàstima, perquè les actes anteriors ens ajudarien a copsar el grau d'autonomia que, aleshores, podia tenir la junta del sindicat davant de l'Ajuntament. La possibilitat que no portessin un llibre d'actes des del principi és remota, i la que actuessin força d'acord amb les autoritats municipals, molt plausible, com hem pogut apreciar fins ara, ja que és el mateix reduït grup de persones qui portà la iniciativa en els diferents aspectes socials, polítics i econòmics.

Des d'octubre de 1936, el sindicat va començar a complir les funcions típiques que els sindicats agrícoles havien portat a terme des de la primera dècada del segle XX: proporcionar adobs, cereals, lleguminoses i farratges als pagesos associats, que a Vilamacolum eren tots per les circumstàncies del període. La primera comanda de la que tenim constància fou de 200 sacs de *super* i 10 de *compost B* a la Societat Anònima Cros, amb data del 8 d'octubre. Dos dies després tenien enllestit el reglament de la Secció de compres, segons el qual els socis es comprometien a aportar 50 pessetes en metàl·lic, fruits o treball en cinc anys. La secció estaria gestionada per socis amb capacitat, per torns rotatius i remuneració de les hores dedicades a aquesta. També admetien capital a un 3% d'interès anual. De seguida s'encarregaren de proveir als vilamacolumencs de productes alimentaris, com ara 1.426 quilo de vi negre, rosat i blanc que compraren, respectivament, a 50, 55 i 65 cèntims/kg, i que van vendre a preu de compra, més un cèntim i mig per kg per amortitzar el jornal de carro de portar-lo al poble. Blat de sembradura, civada, blat de moro, faves, garrofes, cebes i alfals, principalment, són alguns dels productes que comercialitza la secció de compres i vendes, que l'any 1936 havia venut per valor de 14.136,60 pessetes. Sumades les compres i els deïbits, entre ells un préstec de 700 pessetes que havien rebut de l'Ajuntament, el 9 de gener de 1937 tancaren caixa amb un resultat de 119,21 pessetes de superàvit per a l'any 1936.

El novembre de 1936 ja havien venut esparcet de les closes que portava el sindicat i miraven de proveir-se de patates i altres productes que necessitaven. El mes de febrer, l'Ajuntament va remetre *moresc* al sindicat –no sabem per què ni d'on ho havien tret– i aconseguiren *userda*, herba granada i *moresc* del sindicat agrícola de l'Armentera; el març portaven vi de la Col·lectivitat del mas Ricardell (Pont de Molins). Cap a l'abril la situació econòmica del sindicat sembla més sanejada, ja que tornaren 500 pessetes a l'Ajuntament, d'un préstec, i els jornals que pagaren per treballar les terres i les vinyes del sindicat triplicaven els pagats el més de gener. El 3 de juliol Esteve Vial era el president del sindicat.

Ja hem vist que la superfície de terra conreada directament pel sindicat no era massa ampla, i l'escàs volum dels salaris pagats aquell estiu per treballar-les ho confirma. Aquests jornals, de 12,8 pessetes diàries, afectaven a feines relacionades amb la *userda*, però també als treballs de tragar i batre a màquina garbes del sindicat,⁽³³⁾ la qual cosa indica que

33. ACAE, FMV, SA.

*COMITE REVOLUCIONARI ANTIFEIXISTA *

BAN D.

Per ordre del Comitè es fa saber a tots els Ciutadans del poble, que tota persona que parli desordenadament per demoralitzar als veïns del mateix, tota vegada que tant els pressupostos extraordinaris, com els rebuts que es lliuren a compte de la terra que treballen els arrendataris, serveixen per atendre l'atur forçat i manteniment de les milícies, com queda demostrat en l'ordre de Governació del dia d'agost prop passat, quins rebuts són vàlids per pagos d'arrendament.

Aquest Comitè acorda i per tant ordena: que la propagació de notícies falses, es pagará amb la deportació dels mateixos al Castell, sense informació de causes.

Vilazacolum 13 setembre 1936-

Al Comitè local

No es permet
l'entrada

Ban del comitè amb motiu dels repartiments extraordinaris al municipi. ACAE, FMV, Activitats del comitè, setembre 1936, sig. top. 252.

aquest portava algunes terres de conreu dedicades a cereals i moresc. La batuda del 3 d'agost de 1937 aportà al sindicat 1.608 kg de blat, 1.287,5 de civada i 173 d'ordi. Aleshores el vi el compraven a Pau, anaven a buscar la benzina a Empori (Sant Pere Pescador) i cobraven el 0,5% sobre el valor de compra dels productes i les mercaderies que comercialitzaven com a

intermediaris entre els pagesos de Vilamacolum i la demanda exterior. També venien al detall, al local del sindicat, i atenien la demanda interna a l'engròs. Aquesta demanda era, bàsicament, de sulfat, sofre, adobs, bacallà, blat de moro, civada, vi, pinyol i userda, als que podríem afegir petites quantitats de sabó, faves, oli i garrofes. Pel que fa a les vendes de productes del poble, la major quantitat anotada l'any 1937 correspon a una partida de sis tones de cebes a la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC). La comptabilitat interna la portaven mitjançant vals de compra i de venda que, respectivament, portaven les paraules *cargareme* i *carrec*.

Les eleccions sindicals, el 25 de juliol de 1937, se solventaren sense cap problema, perquè tan sols es presentà una llista, en bona lògica amb la consonància del sindicat vers el tipus d'organització que impulsava la Conselleria d'Agricultura. A Vilamacolum ja es donaven abans de les eleccions els dos objectius bàsics d'aquestes: donar el control dels sindicats agrícoles als defensors de la política del govern, desplaçant els cenetistes de les juntes i, alhora, integrar tots els pagesos als sindicats mitjançant un cens electoral el més ampli possible, amb el missatge implícit que tots els pagesos podien integrar-se en la vida econòmica dels sindicats, perquè tots eren necessaris per a guanyar la guerra, inclosos els propietaris i arrendataris privats de vot i veu als sindicats.⁽³⁴⁾ No obstant això, no degueren complir algun requisit, perquè es consideraren afectats pel decret que obligava a algunes poblacions a fer noves eleccions el 16 de gener de 1938, tot i que Vilamacolum no era a la llista. Més que eleccions, feren papers, perquè els socis assistents foren 36 i els absents 28. Deduir que una part dels 39 socis no esmentats estaven mobilitzats és una possibilitat, tot i que encara podia haver socis sense dret a vot.

Tot i que amb la constitució legal de la Junta Municipal Agrària l'octubre de 1937, era aquesta qui decidia sobre la capacitat de conreu i, com a conseqüència, quina persona concreta podia conrear o no les terres arrendades, al final, les no conreades anaven a parar al sindicat. Fou el cas de les confiscades a Teixidor, de les "deixades" pel paleta Domènec Dalmau de la terra que li fou afegida a la seva amb el repartiment, i de les arrendades i no cultivades per Joaquim Pairà a les acaballes de 1937, que passaren "*a disposició del Sindicat Agrícola de la Localitat per el seu repartiment als socis més menesterosos*".⁽³⁵⁾ Quan les terres no quedaven sense conrear, el sindicat no intervenia i, per això, fou la junta agrària qui repartí la terra entre un pare i un fill, afegint una parcel·la a l'últim, o qui posà pau entre els germans Fàbrega, que el gener de 1938 es barallaren pels fruits de la terra que treballaven plegats. El cas d'en Ferran és indicatiu que alguns milicians havien tornat del front.

34. ACAE, FMV, SA.

35. ACAE, FMV, sig. top. 247.

LA DEPENDÈNCIA DEL SINDICAT

En l'àmbit legislatiu, la Generalitat aprovà els estatuts de la FESAC l'1 de desembre de 1936. Aquesta federació era una simple fusió de tots els vells sindicats agrícoles controlats pels propietaris amb la Federació de Sindicats Agrícoles, tutelada per la Unió de Rabassaires. El seu objectiu ja l'hem esmentat: controlar els pagesos i els productes agraris, que aconseguiren completament després de la derrota política de la CNT el maig de 1937. L'Alt Empordà no fou una excepció en aquests sentit, tot i que la Unió de Rabassaires no aconseguí fins al desembre de 1937 enllestir la seva comarca a Figueres.⁽³⁶⁾ La FESAC sí aconseguí funcionar a l'Alt Empordà abans d'aquesta data. No sense haver de salvar abans múltiples obstacles, entre els que podem destacar que l'Ajuntament de Figueres li subordinés la concessió d'un local al resultat d'una assemblea on es determinaria si la federació representava o no *"a tots els elements agrícoles de la comarca"*.⁽³⁷⁾ Tot i que podem intuir la mà de la CNT darrere d'aquest acord, tampoc és estrany, perquè excepte a Llançà, amb els germans Purcallas al davant, la Unió de Rabassaires no tenia implantació a la comarca ni l'havia tingut durant la primera època republicana, abans del cop d'estat.

El primer contacte documentat del sindicat amb la FESAC fou el 2 d'abril de 1937 amb motiu de proveir-se de patates. La factura d'aquesta compra porta el número 96 i un simple segell de la Federació de Sindicats Agrícoles de l'Alt Empordà, sense cap logotip ni adreça. És a dir, la FESAC estava fent aleshores les primeres passes a Figueres amb la infraestructura de la Unió de Rabassaires, i encara no havien imprès ni el seu acrònim a les factures. El 19 de juny, quan el sindicat es va posar de nou en contacte amb la FESAC, per a intentar solucionar el problema d'una requisita de bestiar que havien patit, ja sabien que la federació cobrava una pesseta per soci als sindicats agrícoles. Degueren pagar, perquè la FESAC els demanà els fulls de requisita deixats pels agents, ja que era l'única manera de recuperar el bestiar o el seu valor en metàl·lic. Els hi van portar. També van redactar els nous estatuts del sindicat seguint el model oficial, on l'article 20 els federava a la FESAC. La següent factura, amb data del 12 d'agost, portava ja el número 806 i una capçalera amb totes les dades, on la Federació de Sindicats Agrícoles de l'Alt Empordà feia constar que era membre de la FESAC. A partir d'octubre és la mateixa FESAC qui factura, perquè l'albarà número 38 d'aquesta federació a Figueres, signat per P. Casadella, li fou expedit al sindicat agrícola de Vilamacolum.

Des de desembre de 1937, totes les factures pagades pel sindicat ho són a la FESAC, des dels adobs fins a les patates. La federació oficial havia pres el control absolut, perquè el 24 de desembre envià una notificació a tots els sindicats agrícoles de la comarca exigint-los una declaració jurada de totes les

36. ACAE, Fons Municipal de Figueres, sig. top. 990.

37. Arxiu Municipal de Figueres, *Llibre d'actes de l'Ajuntament, 1936-1937*, 16 de febrer de 1937.

seves existències. Tenien 72 hores per fer-la i els amenaçaven amb la requisita de no portar-la a terme dins del termini. El gener de 1938, tot, des dels cereals al bestiar, passant pels farratges, tenia regulat el preu de compra als pagesos per part dels sindicats oficials, on era obligatori comercialitzar els productes. A més, als pagesos els descomptaven el 5% del preu taxat per als seus productes, ja que el sindicat agrícola havia de rebre el 2%, la Generalitat un altre 2% i la FESAC l'1% restant. El 12 de febrer, la mateixa federació li recordava al sindicat agrícola de Vilamacolum que estava prohibida tota venda d'ous, aviram i bestiar que no es portés a terme mitjançant la FESAC. Aleshores ja feia falta la guia de la federació per a qualsevol desplaçament de productes, fins i tot per a portar blat a moldre al molí d'Empori quan necessitaven farina per a fer pa. A Vilamacolum arribaven el vi i les patates de la comarca, l'oli de Palau, el vinagre de Vilamaniscle o el pinyol de Roses, però després d'adquirir-los a la FESAC.

LES ACABALLES

L'últim any, el 1938, fou el més dur de la guerra per als veïns, i provocà també força mals de cap al consistori. El novembre de 1937, Narcís Fàbrega, que a l'igual que el seu germà havia tingut algun protagonisme l'estiu de 1936, demanava tabac des del front amb un to amenaçador, qualificant a alguns regidors de "*quoncejales de lestraperlo y lliga Catalana*", acusant-los de "*en chufistas*" i de "*encubridores de Fascistas*", perquè el seu pare, amb tres fills al front, ho passava malament.⁽³⁸⁾ Els regidors, però, devien mantenir l'esperança o la ingenuïtat, perquè el 18 de gener de 1938 acordaren no tornar una ràdio al seu antic propietari, "*si un cas, a fins que la revolució sigui completament acabada*", i afegiren que per tractar-se d'un element perillós. Asseguraven també no tenir cap constància de desertors o emboscats, un problema bastant comú a la regió de Girona per l'abundància de boscos i la proximitat de la muntanya i de la frontera, que augmentaria durant 1938 a mida que les notícies del front aconseguien trencar la censura i la propaganda oficial.

Al sindicat, Vial seguia de president i el 13 de gener presentaren els comptes de 1937 a exposició pública. Tenien 4.683,70 pessetes en caixa, faltaven per cobrar unes altres 3.822,70 i 57 de rebuts de socis, i al magatzem hi havia 485 kg de sofre. Tot plegat, 8.922,30 pessetes. El 16 de gener, Artur Mauné entrà a la junta per a substituir l'absència de Sabater, i en la qual seguien Vial, J. Xarles, J. Vila, J. Noguera, Brancós, Saguer i Armengol. L'1 de febrer anotaren l'última acta, l'1 d'abril Ferran Fàbrega es donà de baixa i l'1 de maig ho féu Joaquim Pairà. Aleshores els fideus i l'arròs ja formaven part de les compres habituals del sindicat, i en sentit invers sortien del poble xais, vedells i porcs cap a la FESAC de Figueres, que donava el 4% del preu de compra al sindicat.

38. ACAE, FMV, *Correspondència 1937*, sig. top. 33.

Partit Socialista Unificat

(Secretariat Agrari)
(Comitè 2.ª Regió)

GIRONA

de _____ de 193__

Company:

Per a millor orientació de tots els secretaris agraris locals que no podent assistir a la primera conferència de secretaris agraris del Partit celebrada a Barcelona el 28 de febrer propassar, i per unificar l'acció de tots, us envio les consignes donades en ella pel Secretari Agrari del Partit, per a millor coneixement i per a recordar-vos la necessitat de posar-hi tota l'activitat de què sou capaços per a portar-els a la pràctica.

PRIMERA.—Propagar al camp les avantatges de les consignes P. S. U. de República Democràtica, fent notar la diferència d'aquesta República que propugnem, formada solament per partits proletaris—amb eliminació dels Partits de més enllà de l'Esquerra—amb la del 14 d'abril del 1931, en la que s'hi donava acolliment als partits més reaccionaris.

SEGONA.—Tot i tenint en compte de què el camperol, si treballa intensivament la terra, ja compleix amb el seu deure, fer ambient en el camp i ajudar a la mobilització per tots els mitjans possibles per assegurar el guanyar la guerra.

TERCERA.—Guanyar la confiança del camperol envers la revolució. Aquesta confiança es lograrà infaliblement amb una rigorosa disciplina d'acatament a les ordres del Govern, bon comportament—públic i privat—dels militants del Partit arreu on siguin.

QUARTA.—Controlar la direcció dels Sindicats oficials de la Generalitat, (i ajudar a organitzar-els a on no hi siguin encara), assegurant bé els seus passos, ja que el pagès és tan sensible, que una sola fallida li farà perdre la confiança en el Sindicat.

CINQUENA.—Mirar sense recel, sinó ben al contrari, apoiar, les organitzacions de la U. R., procurant controlar les seves accions per, alhora de plantejar la discussió dels seus Estatuts, procurar atraure-la a la U. C. T.

Després d'escoltar el parer dels representants de totes les Comarques de Catalunya, s'acordaren les següents conclusions, per a què el Secretari Agrari General les portés al si del Comitè Central del Partit:

Apoiar totalment el Govern de la Generalitat de Catalunya.

Propugnar la formació d'una policia Rural o altra força armada al camp.

Intensificar la protecció a l'**agricultura**.

Donar estat legal als drets que té sobre la terra el qui la treballa.

Donar estat legal a les incautacions fetes pel Sindicat de Camperols.

Impedir que nous explotadors de la terra (s'anomenin com vulguin) substituïssin els antics.

Prendre la direcció de Sindicats de Camperols de la Unió de Rabassaires, per a la millor aplicació de la Cinquena Consigna.

El Secretari General del Partit, Company Comorera, durant els breus moments que assistí a la Conferència, recomanà als reunits que a les crítiques que a les consignes i a l'actuació del Partit Socialista Unificat pagui fer-hi els militants dels altres partits o Sindicats, es respongui que nosaltres solament pensem amb la guerra i amb res més.

Recordant-vos una vegada més l'obligació que teniu de portar a la pràctica integrantment les orientacions que ens dona el Partit, per ésser les que entre tots els militants hem cregut que millor s'adapten al moment en què vivim.

Explícita circular del PSUC sobre l'estratègia del partit estalinista davant els sindicats agrícoles oficials i els sindicats de la Unió de Rabassaires. ACAE, FMV, Correspondència, sig. top. 33.

El problema més greu al que hagueren d'enfrontar-se fou el dels refugiats que fugien dels bombardeigs franquistes sobre Figueres i venien a casa de parents i amics. Fins a 74 cases del poble tenien refugiats l'abril de 1938, amb una situació tan precària que el sindicat s'oferí a fer un repartiment de 200 g de pa per persona, al preu regulat, per a les dones, vells i mainada durant 8 o

15 dies. El problema s'enquistà perquè, passat àmpliament el termini, tenien por de quedar-se sense reserves de farina per als mesos de més feina. Com no trobaven solució, acabaren per imposar una taxa de 30 cèntims diaris als que no tenien refugiats a casa seva, que eren pocs. Alguns d'aquests veïns, a més, no pagaven, raó per la que baixaren la quota a 10 cèntims. No era un problema de cèntims, sinó de manca de matèries primeres, que seguia present l'1 d'agost, quan el sindicat demanà una reunió per a tractar el tema amb els regidors. La reunió hauria de tenir lloc als baixos de l'ajuntament, perquè, afirmaven, el sindicat no tenia local.³⁹ No sabem si era una referència a la capacitat del local, que és el més probable. Tampoc tenim constància de com solucionaren el problema, tot i que sabem que a Vilamacolum es van fer un mínim de 41 repartiments de queviures entre la població durant la guerra; els primers amb carn, bacallà, mongetes i sucre; i cap al final, de cigrons, arròs, llenties i pèsols. Pels refugiats en sentit estricte, l'Ajuntament sí que havia començat a cobrar les dues pessetes diàries per nen a partir de l'11 de març de 1937.

Aquesta economia de guerra, que per al sindicat i la població civil era una economia de subsistència, pot il·lustrar-la una mica el cas de Joaquim Pairà, a qui amb el repartiment de terres havien tret 49,5 vessanes, tot i que 30 d'aquestes eren de closes ermes; el 28 de desembre de 1937 li van treure també les terres que tenia en arrendament per no conrear-les, com ja hem esmentat; i el 12 de juliol de 1938 el delegat de Cooperació Agrícola a Girona, Pere Purcallas, va requerir l'alcalde i el president del sindicat agrícola per la suposada persecució a la que estava sotmès aquest veí, que volia marxar del poble, perquè, segons deia, donava farina i no li retornaven ni un quilo de pa, i li recollien la seva collita per ordre de l'alcalde.⁴⁰ No sabem si arribaren a un acord, però Purcallas, que portava més d'any i mig intercedint en tot tipus de disputes entre els pagesos de la regió de Girona, potser aconseguí calmar una mica el conflicte d'interessos entre les necessitats particulars i les col·lectives, però ho tenia difícil per falta de marge, ja que proveir el front i, en la mida del possible, les ciutats era un objectiu prioritari de l'economia de guerra, que tan sols podia aconseguir-se en detriment dels pagesos.

ELS MORTS, LES DENÚNCIES I LA REPRESSIÓ

La mort de Silvestre Dalmau, de la lleva del 39, a Fuentes de Ebro, esmentada per primera vegada el 20 de març de 1938, no era la primera baixa d'un vilamacolumenc al front, perquè un altre jove de la lleva del 36 havia deixat la vida a Belchite. La llista completa de morts i desapareguts de Vilamacolum al front puja fins a les 10 persones, la majoria morts al front de l'Ebre,⁴¹ on les lleves més joves, sense preparació militar ni experiència, i en unitats amb una

39. ACAE, FMV, SA.

40. Arxiu Històric de Girona, Fons de la Comissaria Delegada de la Generalitat, sig. top. 4202.

41. OLIVA LLORENS, Jordi, *El cost humà de la guerra civil a les comarques gironines*, Girona, 1999, pàg. 71.

potència de foc inferior a la de l'enemic, van ser les víctimes clamoroses d'aquest últim intent de la classe política republicana per mantenir el control sobre el territori que dominaven. Els mateixos que, des de la proclamació de la república, havien demostrat la seva incapacitat a l'hora de donar drets socials als fills dels pagesos, mobilitzaren fins i tot a xicots de disset anys, que, a més, no sempre morien pels trets enemics, ja que en algunes unitats, especialment les comandades per Lister, es disparava sobre els que fugien o no defensaven unes posicions impossibles de sostenir. Després de la derrota de l'Ebre, l'estiu de 1938, encara quedaven més de cinc mesos de retirada, perquè les tropes franquistes no arribaren a la frontera fins al 10 de febrer de 1939. Començava aleshores l'exili per a la classe política, amb els mitjans i els diners que havia començat a preparar des de la caiguda de Lleida, tres mesos abans de la derrota de l'Ebre. A la immensa majoria, però, els esperaven els camps de concentració francesos, amb condicions de vida tan dures que aviat la meitat dels que havien passat la frontera decidiren tornar a l'Espanya franquista.

A Vilamacolum, com arreu, es constituí l'Ajuntament mitjançant una comissió gestora d'homes favorables al règim, en aquest cas presidida per Ernest Salleras. Havia arribat l'hora de les denúncies entre veïns per a recuperar roba, mobles, eines i animals. El germà del rector també reclamà algunes pertinències del seu familiar i no faltaren els registres d'algunes cases com a conseqüència de les denúncies. Les terres tornaren als seus propietaris o arrendataris i, sens dubte, a una part dels veïns els esperava algun problema quan els propietaris començaran a demanar les rendes endarrerides dels últims tres anys als masovers, als arrendataris o a qui les havia conreat. Segur també que algú fou desnonat i altres perderen les seves parcel·les, confiscades per multes no satisfetes, ja que aquesta fou la tònica general de la immediata postguerra.

El febrer començaren també els interrogatoris, els atestats i la demanda d'informes "*detallados y precisos acerca de los antecedentes políticos y sociales*" d'un bon grapat de veïns a la comissió gestora de l'Ajuntament. La llista dels investigats a Vilamacolum era ampla: 17 persones,⁽⁴²⁾ a les que haurien d'afegir un mínim de cinc més que no són a la llista, però sí, en el cas de tres, a l'atestat obert per la comandància de la Guàrdia Civil de Figueres, que feia els seus propis informes amb independència de l'Ajuntament; els altres dos casos són el d'un jove i el del Josep Brancós, el primer xofer del comitè, documentats també. Els informes de la comissió gestora denunciaven 12 persones pel seu protagonisme als comitès, al sindicat o en la recaptació dels repartiments. Alguns particulars, entre els que podem destacar la dona de Joan Figueras i la filla de Joan Simon, s'afegiren a les denúncies amb les seves declaracions. Un mínim d'onze foren processats, dels quals condemnaren, com a mínim, a nou, en diferents auditories de guerra. Jaume Brancós i Artur Mauné foren condemnats a mort i afusellats el 25 d'abril de 1939 a Girona; a Estany, Piarnau, B. Soler i Sabater els imposaren una condemna de 30 anys, que posteriorment els seria rebaixada; i els altres també reberen condemnes contundents.

42. ACAE, FMV, sig. top. 34; LORENZO..., *op. cit.*, pàg. 248-303.

Tot plegat, llargs anys de presó, exili i 14 morts entre 1936 i 1939. Massa morts per un poble petit, com Vilamacolum, en el que poques famílies degueren quedar al marge de la tragèdia, una tragèdia qualificada d'*inútil* pel figuerenc "Met" Miravittles, que havia predicat la revolució durant la seva militància al BOC i, abans d'aparèixer a la primera foto del comitè central de milícies entre els corretjams de les pistoles, havia fet carrera com a president de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat.⁽⁴³⁾ Encara faltava la por i la misèria de la postguerra, que patirien en major grau els pagesos que menys recursos econòmics tenien i que res havien rebut dels organismes de l'estat durant el període republicà; els pagesos mitjans de la regió de Girona –dels grans no cal ni parlar-ne– després de l'experiència de l'estiu de 1936 i d'haver vist negada la seva propietat directa o útil, no farien gaires fàstics a la dictadura,⁽⁴⁴⁾ i en bona part la justificarien a l'associar-la a l'ordre social que desitjaven per sobre de tot.

ALGUNES CONCLUSIONS

a) A Vilamacolum, la segona república fou rebuda per la major part de la població amb entusiasme i participació popular. Dos anys i mig després, l'esperança de canvis socials i econòmics no havia complert les expectatives dels vilamacolumencs. La victòria del Front d'Esquerres el febrer de 1936, però, esperonà un bon grapat de pagesos, que constituïren el sindicat agrícola amb la intenció d'aconseguir un repartiment més equitatiu de la terra de conreu. Amb l'esclat de la revolució, aquests pagesos tingueren l'oportunitat d'intervenir en l'estructura de la propietat agrària, i la portaren a terme mitjançant un repartiment de terres que beneficià alguns petits i mitjans propietaris i arrendataris, però que marginava els pagesos sense mitjans de producció, és a dir, els més pobres.

b) Durant els anys de la guerra, el sindicat passà a complir les funcions de proveir els socis i la població dels productes bàsics que necessitaven, tant per al consum propi com per a l'explotació de la terra que conreaven. En una fase posterior, com un peó més de la xarxa de sindicats oficials, la seva funció fou la de controlar la producció i distribució agrària als preus imposats pel govern, que perjudicaven greument els pagesos.

c) A la ruralia de les comarques gironines, els republicans formaren part activa dels comitès, tot i que de cares a fora, a l'hora del recompte escrit, com en el cas de Vilamacolum, s'amaguessin sota les sigles de la CNT.

d) Els petits beneficis econòmics de les tímides reformes socials portades a terme a Vilamacolum, que, a més a més, anaren a parar a la xarxa dels sindicats agrícoles oficials, no podien compensar l'alt preu que pagaren els veïns en vides humanes i anys de presó al front i a la repressió franquista; com a carn de canó en el primer cas i, en el segon, com a boc expiatoris de la revenja i de la submissió social que esperava la dictadura.

43. MARTÍNEZ FIOL, David, "La revolución de los funcionarios y el mito del antiestatismo libertario en la lucha por los empleos públicos de Cataluña" a *Actas del Congreso Internacional: La Guerra Civil Española 1936-1939*, Madrid, 27-29 novembre 2006, Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales.

44. FONT AGULLÓ, Jordi, *¡Arriba el campo!*, Girona, 2001.